

Covid-19.

”Sverige valde coronastrategi med 2004 års smittskyddslag”

Den nya smittskyddslagen 2004 innebar ett perspektivskifte. Möjligheten att begränsa smittspridningen genom tvångsåtgärder finns visserligen kvar. Men den enskilde individen fick här ett stort ansvar för smittskyddet. Lagens filosofi vittnar om något historiskt unikt – ett land har en statsledning som litar på sina medborgare, skriver statsvetaren **Olof Petersson**.

DN
DEBATT
200609

Sveriges strategi för att hantera coronapandemin har blivit ett centralt debattämne, både inom och utom landets gränser.

Medan många andra länder har infört hårda restriktioner har Sverige valt att i större utsträckning förlita sig på människors frivillighet. Men regeringen hävdar att den inte har valt väg, i den meningen att man vid något tillfälle fattat beslut om en samlad strategi.

Så vem har rätt? De som hävdar att Sverige har valt en viss strategi? Eller regeringen som hävdar att man bara har vidtagit en serie åtgärder som man vid varje tidpunkt ansett vara lämpliga?

Båda har rätt. Sverige har valt en speciell strategi. Men detta val gjordes inte nu, i samband med coronakrisen, utan för knappt tjugo år sedan.

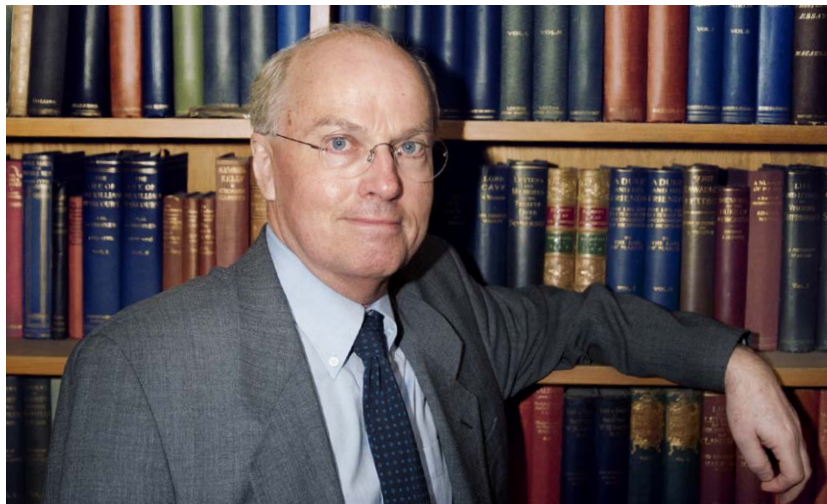
Principen om den enskildes personliga ansvar finns inskriven i smittskyddslagen. Som alla lagar är den stiftad av riksdagen, som enligt grundlagen är folkets främsta företrädare. Den nuvarande smittskyddslagen kom till 2004. Dessförinnan fanns en smittskyttslag av traditionellt snitt. Denna riktade sig till de statliga och kommunala myndigheterna och bestämde vilka åtgärder som skulle sättas in under vilka omständigheter.

Den nya lagen 2004 innebar ett perspektivskifte. Möjligheten att begränsa smittspridningen genom tvångsåtgärder finns visserligen kvar. Men nu fick också den enskilde individen ett stort ansvar för smittskyddet.

En rubrik i dagens smittskyddslag lyder: ”Den enskildes skyldighet att förebygga smittspridning.” I den centrala paragrafen heter det: ”Var och en skall genom uppmärksamhet och rimliga försiktighetsåtgärder medverka till att förhindra spridning av smittsamma sjukdomar.”

”Var och en” är nyckelbegreppet. Från denna tidpunkt bygger landets smittskydd på förutsättningen att ”var och en” kan och vill medverka till att förhindra smittspridning. Därmed fick myndigheterna en utvidgad roll. Information blev nu avgörande. Myndigheterna ska, heter det i lagen, ”se till att allmänheten har tillgång till den information och de råd som behövs för att var och en ska kunna skydda sig mot smitta som kan hota liv eller hälsa”.

Det är dessa principer som vi nu ser tillämpas i praktiken. Myndigheterna försöker, så långt dataunderlaget tillåter, ge en aktuell och korrekt bild av smittspridningens förlopp. Råden till

Smittskyddslagen ger medborgarna frihet och makt och därmed också ansvar. En kommande coronakommission lär också behöva granska hur medborgarna har skött sitt uppdrag, skriver Olof Petersson.

Foto: Veronika Ljung-Nielsen/TT

allmänheten koncentreras till några enkla och grundläggande förhållningsregler. Stanna hemma om du är sjuk. Arbeta hemma om det går. Skydda de äldre. Tvätta händerna. Håll avståndet till andra. Sedan är det upp till var och en att tillämpa dessa förhållningsregler efter bästa omdöme och därmed motverka smittspridningen genom ”rimliga försiktighetsåtgärder”.

Perspektivskiftet 2004 var noga genomtänkt. I själva verket innebar den nya smittskyddslagen att staten bytte människosyn. Den utredning som kom med lagförslaget lade stor vikt vid etiska och principiella synpunkter. Man utgick från att ”smittskyddsarbetet måste vara förankrat i en humanistisk människosyn”. Viktiga inslag var principerna om alla människors lika värde samt den enskilda människans värdighet och självbestämmanderätt.

Utredningen förklarade att en humanistisk människosyn innebär att människan är ett subjekt, ett jag, som har frihet, ansvar och mänsklig värdighet. Hon får aldrig betraktas eller behandlas som medel. Människan är alltid ett mål i sig. Den humanistiska människosynen förutsätter att individen kan välja mellan olika alternativ på basis av sina egna etiska överväganden.

Denna tilltro till den enskilda människan finns också i socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen, där det talas om ”självbestämmande och integritet”. En av grundprinciperna inom den medicinska etiken är rätten till självbestämmande, autonomi.

Flera förutsättningar måste vara uppfyllda för att den svenska modellens medborgaransvar ska fungera. Myndigheterna måste kontinuerligt hålla allmänheten informerad. Med-

borgarna måste kunna och vilja ta ett samhällsansvar.

Medborgarnas förmåga att ta ansvar för sitt samhälle har blivit allt större. Denna slutsats blev ett av Maktutredningens huvudresultat för nu trettio år sedan. Våra undersökningar av hur svenskarna såg på sina möjligheter att påverka sin situation och sitt samhälle visade att utvecklingen gick i riktning mot stigande självständighet, engagemang och kompetens.

Maktutredningens stora fråga blev: Hur kan man förena önskan om social trygghet på grundval av gemensamma ordningar med önskan om individuell valfrihet? Ytterst är detta, avslutade vi, en fråga om hur man kan kombinera fria personliga val med solidarisk gemenskap.

Ett svar på denna fråga kommer att ges av dagens coronakris. Om individernas fria val tar hänsyn till samhällets gemenskap finns en möjlighet att förverkliga ett effektivt smittskydd byggt på medborgarnas personliga ansvar.

Därmed aktualiseras de problem som är förknippade med det kollektiva handlandets logik. Den svenska modellens medborgaransvar bygger på förtroende. Dels att människorna litar på myndigheterna. Dels att människor litar på varandra.

Detta gemensamma förtroendekapital är en färskvara. Förtroende kan snabbt raseras. Men förtroende kan också stärkas, inte minst av egna erfarenheter av att man faktiskt litar på varandra. Om det visar sig att andra människor följer smittskyddets rekommendationer så blir man själv mer benägen att följa förhållningsreglerna.

Hur coronakrisen kommer att sluta vet ingen. Sveriges strategi bygger på förtroende. Man måste kunna lita på att myndigheter, organisationer, företag och individer gör sitt bästa för att hjälpas åt.

Genom smittskyddslagen har de enskilda individerna fått ett stort ansvar. Smittskyddslagens filosofi vittnar om något historiskt unikt. Ett land har en statsledning som litar på sina medborgare.

Ytterst handlar detta om hur demokratin fungerar. Demokrati betyder frihet. Frihet betyder makt. Makt betyder ansvar. Smittskyddslagen ger medborgarna frihet och makt och därmed också ansvar. En kommande coronakommission lär också behöva granska hur medborgarna har skött sitt uppdrag.

Olof Petersson, Statsvetare, ordförande för Maktutredningen 1985-1990

Följ DN Debatt i DN-appen

● Vill du få en påminnelse i din telefon när nya artiklar publiceras på DN Debatt?
● Gå då in i DN:s mobilapp, välj **Konto** nere till höger och under rubriken **INSTÄLLNINGAR** trycker du på **Pushnotiser** där du markerar **Aktivera pushnotiser** och kryssar för **DN Debatt**.

Repliker. DN.se/debatt

”Studie- och yrkesvägledningen är starkt underdimensionerad” Slutreplik från forskarna och Martin Kvist (1/6).